

هُوَ الْعَلِيمُ

شرح حدیث

عَنْوَانِ بَصِيرِي

مجلس یکصد و بیست و هشتم

سید محمد حسن طهرانی

أعوذ بالله من الشيطان الرجيم

بسم الله الرحمن الرحيم

و صلى الله على سيدنا و نبينا أبي القاسم محمد

و على آله الطيبين الطاهرين و اللعنة على أعدائهم أجمعين

امام صادق علیه السلام در این حدیث شریف، خطاب به «عنوان» می‌فرماید: مؤمن و بنده خدا و عبد خدا کسی است که **وَلَا يَدْعُ أَيَّامَهُ بَاطِلًا**؛ روزگارش را که خدا به عنوان ودیعه به او سپرده است و روزی این ودیعه را باید مسترد کند و قابل بازگشت و ترمیم نیست این را به بطلالت نگذراند. این امانت را به طور صحیح و سالم به صاحب امانت برگرداند، در امانتی که خدا به او داده است تصرف نکند و او را از بین نبرد و تخریب نکند. در آیه شریفه می‌فرماید: **إِنَّ اللَّهَ يَأْمُرُكُمْ أَنْ تُؤَدُّوا الْأَمَانَاتِ إِلَىٰ أَهْلِهَا ... ﴿النساء، 58﴾** - الان این نکته به ذهنم آمد - خداوند شما را دستور داده که امانات را به اهلش برگردانید. روایت از امام صادق علیه السلام است که می‌فرمایند مقصود از امانات آن افرادی از عائله که تحت تکفل شما هستند که راجع به آنها شما چه می‌کنید؟ آیا تربیت صحیح نسبت به آنها انجام می‌دهید یا نه؟ البته این یکی از آن موارد امانات است.

راجع به این فقره شریفه که هرچه درباره آن توضیح داده شود باز جای صحبت دارد و به نحوی وسیع است که همه شوائب و جریانات زندگی انسان را می‌تواند شامل شود و در بر گیرد. مطالبی خدمت رفقا و دوستان عرض شد، دیگر مطلب هم قدری به درازا کشیده شد و صحبت راجع به مراتب مختلفه اخلاص قدری توسعه پیدا کرد. امروز قصد دارم - اگر خدا توفیق دهد - راجع به این مسئله مطلب را تمام کنیم. اگر چه مقداری هم فشرده باشد، راجع به این مسئله به نظر می‌رسد که مطلب تا حدودی مطرح شده است و بهتر است که به سایر فقرات شریفه این حدیث بپردازیم.

در جلسات گذشته عرض شد که مقصود از بطلان که حضرت می‌فرماید: روزگارش را به بطلالت نگذراند مقصود چیست؟ مراتب بطلالت در توضیح این حدیث شریف بیان شد. عرض شد که مقصود از این فقره این نیست که انسان روزگار خودش را به عمل حرام بگذراند، آن دیگر جای بحث و سؤال ندارد. موقعیت مخاطب و مجلس بیان این حدیث، اقتضای این مورد را نمی‌کند؛ مثل اینکه یکی از دوستان، انسان با او ملاقات کند و بعد ایشان سؤال کند که ما چه کار کنیم که برای رشد و ترقی ما مفید باشد؟ بنده بگویم شراب نخور، زنا نکن، دزدی نکن، از دیوار مردم بالا نرو! این خنده‌دار است. می‌گوید آقا ما که برای اینها نیامدیم صحبت کنیم، اینها مطالب بدیهی و روشن است و می‌دانیم، غیر از اینها چه دارید بگویید؟

یک روز خدمت رفقا عرض کردم که یکی از دوستان می‌گفت عده‌ای از علمای نجف و غیر نجف آمدند پیش مرحوم آقای قاضی و از ایشان تقاضای دستور کردند. ایشان فرمودند شما به آنچه که تا به حال از کتب و اخبار و سنن و روایات می‌دانستید عمل کردید که حالا مطلب جدید از من می‌خواهید؟! بالاخره شما

اهل فن هستید و اهل اطلاعیید، نسبت به آنچه که در اخبار و احادیث وارد شده است کم و بیش اطلاع دارید. اینجا که آمدید برای چه آمدید؟ اگر آمدید آن مطالبی را که یقین به صحتش دارید، شما که به دیده شک به ما نگاه می‌کنید! شما که می‌گویید بعضی این را می‌گویند و بعضی آن را می‌گویند!

یکی از دوستان صمیمی مرحوم آقا که خاطرات صمیمیت و ارتباطات مرحوم آقا را با ایشان، بنده از دوران کودکی به یاد دارم، ایشان در بعضی از این کتاب‌ها بیان کردند. البته بنده اسمش را نمی‌آورم، ایشان - اگر رفقا خوانده باشند - در مراجعه به مرحوم آقای انصاری شک داشتند هرچه ایشان صحبت می‌کردند این شک و تردید از دل ایشان بیرون نمی‌رفت، که چه؟ که فلان شخص راجع به اینها این را می‌گوید و فلان آقا راجع به این‌گونه افراد این مطلب را می‌گوید. فلان شخص راجع به این طیف و این صنف این مسائل را مطرح می‌کند. خیلی جای تعجب است، واقعاً ما باید قدر این مکتبی که به ما به میراث رسیده است بدانیم، این را خدمتان عرض کنم رفقا! تنها مکتبی که فقط می‌گوید ببین و تعقل کن فقط مکتب عرفان است. تنها مکتبی که می‌گوید اول بفهم و کور و کر نباش، با فهم برو این مکتب عرفان است. در سایر موارد، هر چیز، حرف زن! چشم را ببند به تو مربوط نیست! بعداً می‌فهمی! آن دنیا می‌فهمی!

می‌گویند یک وقتی حسن صباح این آدم شیاد و حقه‌باز، رئیس فرقه اسماعیلیه داشت در کشتی می‌آمد، هوا طوفانی شد و این هم گفت: مردم خاطراتان جمع همه به سلامت به ساحل می‌رسید و هیچ گزندى به هیچ‌کس نمی‌رسد. رفیقی در آنجا داشت که گفت پدر سوخته! من که تو را می‌شناسم این کلک‌ها چیست؟ گفت: مسئله از دو حال خارج نیست، یا غرق می‌شویم که کسی نیست یقه ما را بگیرد یا اینکه به ساحل می‌رسیم می‌گویند این غیب می‌داند. این با همین حقه‌بازی‌ها سر مردم را کلاه گذاشت. این حرف نشان می‌دهد این شاکله چیست، این آدم چه آدمی است، اگر آدم زرنگی آنجا باشد تا چنین حرفی را بشنود تا ته قضیه را می‌خواند که این چه موجودی است و این چه چیزی در نفسش می‌گذرد این چه چیزی در تخیلش قرار دارد.

این دنیا نشد آن دنیا، دیدید بعضی‌ها می‌گویند حالا آن دنیا می‌رویم می‌بینیم آن دنیا کی به کیست؟ فوقش آمد و گفت ندیدیم، می‌گوید برو بابا، ما خودمان هشتان گرو هشتادمان است حالا بیاییم به حرف‌هایی که به تو زدیم جواب بدهیم، می‌خواستی گوش ندهی. با یک می‌خواستی گوش ندهی صاف راهش را می‌کشد و می‌رود! این یقینی است که می‌گوییم به شما رفقا، تمام کسانی که این‌طور با آدم صحبت می‌کنند آن دنیا می‌روند دنبال کار خودشان و پشتشان را هم نگاه نمی‌کنند که چه گفتند و چه تعهدی دادند و چه تضمینی کرده‌اند و چه مسئولیتی! پس از حالا بفهمیم چه کار می‌خواهیم بکنیم.

آن مکتبی که می‌گوید تا نفهمیدی دنبال کسی نرو، تا نفهمیدی - این مغزت را از این بسته بودن یک مقدار باز کن و نگذار بسته بماند - آن وقت ببین دنبال چه کسی باید بروی و از چه کسی باید اطاعت کنی و در کجا باید قدم بگذاری و در کجا باید احتیاط کنی؟ اگر یک فردی یک حرفی را زد فوراً نپذیری، اگر جریانی را

دیدید تو هم داخل این جریان نشوی، این عقل را به کار بینداز، این مکتب مکتب عرفان است. لذا بارها خدمت رفقا گفته‌ام تنها مکتبی که می‌تواند با منطق و عقل، مساوی در یک جهت حرکت کند عرفان است، به یک میزان جلو برود این مکتب عرفان است.

حالا صحبت در این است ایشان می‌گویند شما که به ما شک داری، خب بلند شو برو تماشا کن و ببین و صحبت کن و مجالست و معاشرت کن و از نزدیک در ظروف مختلفه و در فراز و نشیب‌های زندگی صحبتش را در کنار هم قرار بده، در خوشی و ناخوشی او را تست کن، در گرفتاری و مصیبتی که برای او پیش می‌آید کیفیت صحبت‌های او را در کنار هم قرار بده، در مواضع مختلف مطالبی را که گفته می‌شود در پشت سر او و جلو او، تنقید، مدح، ببین اختلاف در گفتار و کیفیت در گفتار چگونه است؟ وقتی که مدحش می‌کنند چه قسم برخورد می‌کند و وقتی که مذمتش می‌کنند چه قسم برخورد می‌کند؟ در سر و علن او را بیازمای آنگاه هرچه عقلت حکم کرد به مقتضای عقلت عمل کن خدا هم تکلیفی از تو نمی‌خواهد. او این را می‌گوید و دیگری این را می‌گوید، همین! تمام شد.

امیرالمؤمنین علیه السلام راجع به اخلاص می‌فرماید: **طُوبَى لِمَنْ أَخْلَصَ لِلَّهِ الْعِبَادَةَ**¹ خوش به حال آن مؤمنی که عبادت خود را برای خدا خالص می‌کند. در جای دیگر دارد: **العمل لله طوبى لمؤمن**. بعد به دنبال این مسئله سه مطلب را حضرت می‌فرمایند: اول اینکه **وَلَمْ يَشْغَلْ قَلْبُهُ بِمَا تَرَى عَيْنَاهُ** آنچه را که چشمش می‌بیند او را مشغول نمی‌کند. نفس او را به خود مشغول نمی‌کند. مسائلی را که در طول زندگی با او سروکار دارد و آنها را می‌بیند، ذهن او را مشغول نمی‌کند. وقتی که چشمش به یک منظره جاذبی می‌افتد دل در هوای آن منظر نمی‌سپارد. وقتی که متاعی را می‌بیند دل برای بدست آوردن آن متاع، حرکت نمی‌کند. الان فلان چیز کمیاب است فوراً بروم و بنای خود را بر این تجارت قرار بدهم چون این چیز در مملکت کم است من بروم این را قرار بدهم و دنبال این بروم. یک وقتی انسان می‌آید و طبق مسائل عادی کاری انجام می‌دهد یا می‌بیند چیزی کم است، این یک مسئله عادی است.

اما اینکه دلش را بر این بگذارد یک مطلب دیگر است‌ها، بروم! زود، تا می‌بینم موقعیت، موقعیت مناسبی است من سبقت بگیرم بر این مسئله از دیگران و خود را بر آن طعمه بیندازم و نگذارم این به دست دیگران برسد، این منظور امیرالمؤمنین است و الا رفتن دنبال کار و کسب و مسائل، طبعاً هر کسی که می‌رود دنبال یک کار برای رفع نقایص و احتیاجات آن بلد و یا محیطی که در آن قرار دارد راجع به آن می‌رود دیگر. یک شخص عاقل به دنبال تحصیل آنچه که هست که نمی‌رود برای تحصیل نیازها و احتیاج‌ها می‌رود این طبیعی است و باید این کار را بکند، این کسب حلال است و مسئله‌ای نیست، نه! دنبال یک فرصت است تا

1. الکافی، ج 2، ص 16: عن علي بن أسباط عن أبي الحسن الرضا عليه السلام: أن أمير المؤمنين عليه السلام كان يقول: طوبى لِمَنْ أَخْلَصَ لِلَّهِ الْعِبَادَةَ وَالدَّعَاءَ وَلَمْ يَشْغَلْ قَلْبُهُ بِمَا تَرَى عَيْنَاهُ وَلَمْ يَنْسَ ذِكْرَ اللَّهِ. بِمَا تَسْمَعُ أُذُنَاهُ وَلَمْ يَحْزَنْ صَوْرَةَ بِمَا أُعْطِيَ غَيْرُهُ.

یک موقعیتی به دست آمد دل و دین را در هوای غلبه بر او بسپارد این مقصود امام امیرالمؤمنین است که وَلَمْ يَشْغَلْ قَلْبُهُ بِمَا تَرَى عَيْنَاهُ یا یک مسئله جاذبی را می بیند فوراً برود و او را بگیرد تا اینکه به دست دیگران نیفتد. یا اینکه یک موقعیتی می خواهد پیدا کند - موقعیت کار و منصب - فوراً برود و آن مطلب را بگیرد و غلبه کند و خود را به آن مرتبه برساند و به آن منصب برساند تا اینکه این لقمه لذیذ و طعمه جاذب را دیگران تصاحب نکنند این از زمره این افراد نیست.

دوم حضرت می فرماید: وَلَمْ يَنْسَ ذِكْرَ اللَّهِ بِمَا تَسْمَعُ أُذُنَاهُ آنچه را که گوشش می شنود یاد خدا را به فراموشی نسپارد. فوراً یک چیزی می شنود پشت سرش یک مطلبی گفته اند، بهم نریزد. آرامش خود وطمأنینه را باید کسب کند و به دست بیاورد. حالت اطمینان باید بر او غلبه داشته باشد. حالت اعتماد و توکل بر خدا باید بر او غلبه کند. تا یک مطلب خوشایندی به گوشش می رسد ذهنش را به آن سمت ندهد. تصور کند که این مطلب را نشنیده است و یا اینکه چنین مطلبی اتفاق نیفتاده، این مسئله مقدمه می شود برای آن مطلبی که می خواهم امروز عرض کنم و با بیان این مطلب از این فقره فارغ می شویم. این کلام حضرت که چشمش آنچه را که می بیند دل به آن نسپارد. امر خود را به خدا واگذار کند آیا این طعمه نصیب او می شود یا نمی شود؟ شد که شد و اگر نشد، نشد. آنچه را که شنیده است یا درست است یا غلط است! چرا بر مطلبی که یک جاذبه ظاهری دارد دل خود را بسپارد؟ درحالتی که خبر از مسائل پشت پرده این مطلب ندارد، چرا؟ یک مرتبه خلافتش برای انسان پیدا می شود و در اینجا انسان می بیند او باخته است چون مشیت و تقدیر الهی کار خود را می کند و به من و امثال من کاری ندارد.

سوم وَلَا يَحْزُنْ صَدْرُهُ بِمَا أُعْطِيَ غَيْرُهُ از اینکه به یکی چیزی دادند دلش ضیق و تنگ و محزون و ناراحت نشود. یک شخصی به مقامی رسیده چرا این ناراحت بشود؟ یک شخصی به موقعیتی رسیده چرا این ناراحت شود و بگوید چرا به من داده نشده؟!

این سه مطلب مطلبی است که شخص در مقام اخلاص - یعنی در مقام عمل و کار، هنوز به مقام خلوص نرسیده - و فعل و عمل این سه مطلب را باید انجام بدهد و نسبت به او ممارست داشته باشد. حالا این شخص راجع به فلان مرحوم، فلان مطلب را گفته، تمام شد؟ دل ما برگردد؟ یا خودمان بلند شویم و برویم ببینیم. فلان شخص راجع به این گونه افراد فلان مطلب را گفته است، این مسئله تمام شد؟ یا تحقیق کنیم. فلان کس راجع به فلان شخص یک حرفی زده. یعنی واقعاً این قدر انسان، آن هم افرادی که در موقعیت تربیت و تزکیه و ارشاد و هدایت و علم و فهم و ادراک هستند، چگونه انسان می تواند تصور کند که چنین مطلبی صحیح باشد؟

من خودم به شخصه در تجربه ای که در طول مدت چهل سال با مرحوم والد رضوان الله علیه داشتم با اینکه نسبت به ایشان خیلی بیش از آنچه که سایر افراد در معیارهای خودشان و در ملاک های خودشان در استناد به افراد و تکیه به افراد، من بالاتر بودم و اتکا و اعتماد و وثوق خودم به ایشان در مراحل بسیار بالاتر از

سایر افراد و هم‌نوعان خودم به اشخاص بود، درعین حال اگر مطلبی از ایشان می‌شنیدم خودم هم پیگیری می‌کردم، چون ممکن است در بعضی از اوقات اشتباهی از انسان سر بزند، خطایی از انسان سر بزند، غیر از بعضی از مسائلی که نسبت به واقعیت آن مسائل، نظر و دیدگاه ما نسبت به ایشان جور دیگری بود. ولی در مسائل عادی ممکن است یک مطلب اشتباه به گوش شخصی رسیده باشد و او در مقام تطبیق این حکایت با محکی نباشد و در مقام توجه به منشأ و واقعیت امر نباشد، در آنجا انسان باید تحقیق کند. ایشان وقتی کتاب می‌نوشتند، کتابشان را می‌دادند به من و بنده تصحیح می‌کردم، غلط در آن کتاب وجود داشت، حالا چون یک شخص ولی خدا است در نوشتجاتش نباید غلط وجود داشته باشد؟ حتماً باید همه نقطه‌ها و ویرگول‌ها باشد و همه عبارات باید صحیح باشد، گاهی اوقات یک مطلب علمی و حتی پزشکی در کتابشان نوشته‌اند بنده تا حدودی اگر اطلاع داشتم تصحیح می‌کردم. این طور نیست که به صرف اینکه یک مسئله و مطلبی از یک ولی خدایی سر می‌زند انسان در صورتی که دیدگاهش نسبت به آن مسئله به خصوص، نه آنچنان باشد که در بعضی از اوقات اولیای الهی در مقام تطبیق واقع هستند با عالم کثرت، اگر به این کیفیت نباشد باید تحقیق کند. این قدر دایره عرفان دقیق و ظریف و محکم و معتدل و مطابق با عقل و اعتدال و منطق است. تا این حد این بزرگان نسبت به مسائل توجه داشتند.

آن وقت انسان بیاید ببیند یک شخص دارد راهنمایی می‌کند که آقا بلند شو برو پیش فلان شخص، بگویند آقا دارند راجع به اینها فلان حرف را می‌زنند. دست شما درد نکند! همین! واقعاً ادراک انسان و برداشت انسان همین بوده است؟ این درس‌هایی که ما در طول سالیان سال خواندیم کجا رفته؟ آن مو شکافی‌هایی که در علوم مختلفه یک طالب و یک عالم دینی آن را انجام می‌دهد تا به نتایج برسد، تا به مغزای مفاهیم و معانی اخبار و احادیث برسد کجا رفته؟ آن دقت‌های کذایی در اصول برای رسیدن به بعضی از نتایجی که خیلی هم مبتلا به نیست ولی ماه‌ها و ماه‌ها وقت را می‌گیرد کجا رفته است؟ ای کاش کمی از بسیار از بسیار و از بسیارش را ما در آن مسائل حیاتی و مسائلی که مرگ و زندگی ما را و سعادت و شقاوت ما را تعیین می‌کند بکار ببریم، کمی از آن بسیار را.

حالا مرحوم قاضی به اینها می‌فرمایند شما به آنچه را که تابه‌حال دیدید عمل کردید؟ اینها که دیگر حرف ما نبود که بگویند اینها درویش هستند، به جرم درویشی و تصوّف بیابید سراغ ما، اینکه دیگر حرف ما نبود. اینکه دیگر روایت امام علیه السلام است اینکه اخبار و احادیث پیغمبر است، عمل کردید یا نکردید؟ اگر عمل نکردید اول بروید عمل کنید. می‌دانید این حرف یعنی چه؟ این حرف یعنی شما اعتقادی به خود مطلب ندارید. کلامی که امام صادق علیه السلام به «عنوان بصری» می‌فرماید، حتماً باید امام صادق اینجا حضور داشته باشد به جای من، بنشیند، این مطلب را بگوید تا ما بپذیریم؟ نه، این مطلب در کتاب هست، اگر ما به امید روزی باشیم که امام صادق بیاید و روی منبر بنشیند و از او این مطلب را بشنویم تا بپذیریم او امام ما نیست، او امام توهّمی ماست و او امام تخیلی ماست، امام صادق می‌فرماید: من همین الان حضور دارم و در

این مجلس هم حضور دارم همین که شما آمدید و دارید این روایتی که از من آمده را می خوانید و می شنوید و تفسیر می کنید و فهم می کنید و دارید به آن عمل می کنید این حضور من است. این معنا، معنای اخلاص است. اگر نظر رفقا باشد در جلسه قبل یا در دو سه جلسه قبل، این مطلب را عرض کردم، ما که به دنبال ظهور حضرت هستیم، ما که منتظر ظهور حضرت هستیم اگر به این امید زندگی کنیم و منتظر باشیم که حضرت بیاید و بنشیند و در کنار ما صحبت کند آن وقت ما مطلب را بپذیریم او امام زمان ما نیست و ما منتظر نیستیم. او یک فرد عادی است، ما در آن صورت به قیافه امام علیه السلام توجه کردیم نه به شخصیت امام، به سیمای امام توجه کردیم نه به باطن و حقیقت امام. لذا اگر امام زمان بیاید، حالا حضرت که از نظر ظاهری آن گونه که گفتند ما که ندیدیم، از نظر ظاهری که سیمای حضرت هم سیمای معتدل و جاذبی است، حالا اگر امام زمان علیه السلام بیاید، چندان هم از یک سیمای جاذب برخوردار نباشد، تا حضرت را می بینیم یک دفعه می رویم عقب! این است؟ این امام زمان است؟ بعد هم می گوییم خب دیگر شده است دیگر!!

اینها خنده ندارد رفقا، اینها واقعیت است، باید توهمات را از ذهن خودمان بیرون کنیم، اینها تخیلات است. آن افرادی که در اشعارشان برای امام حسین و غیر امام حسین، اشعار عاشقانه و اینها می سرایند و یک مشت جوان ها را دنبال خود می کشانند، اینها نمی دانند که این نحوه مدح کردن، مذمت امام و اهانت به ولایت و شخصیت امام علیه السلام است. اولاً این طور نبوده که سیمای امام حسین علیه السلام از همه زیباتر باشد، نخیر سیدالشهدا یک صورت معمولی داشته است، امام حسن مجتبی صورتشان زیبا بود ولی صورت سیدالشهدا یک صورت معمولی بود، حالا ما بیایم شخصیت جاذب مقام ولایت را که عالم ملک و ملکوت و لاهوت و جبروت و مادون اراده و مشیت پروردگار را در همه عوالم مجرد و ماده، استیعاب کرده، در یک قالب صورت زیبا که هر که می بیند خوشش می آید و فریفته می شود و عاشق می شود و دنبالش راه می افتد در این قالب می آیم این را مطرح می کنیم و بیان می کنیم، این معرفی امام است؟ این اهانت به امام است، این کوبیدن امام است، از بین بردن واقعیت امام علیه السلام است.

اگر مردم بیایند ببینند این امام زمانی که این همه... البته الحمدلله نقاش ها عکس امام زمان را نمی کشند، او دیگر غایب است - و الا عکس امیرالمؤمنین و امام حسن و امام حسین، از این عکس های من درآوردی و مزخرف و چرت و پرتی که هر چه سعی بکنند و ابروی کمانی و بینی قلمی دهند و لب کذا و صورت را بیارایند و بعد هم انسان آن عکس را قاب کند و بگذارد آنجا، آن چه عکسی است؟ عکس چیست؟ این خرافات چیست؟ عکس امام گذاشتن یعنی چه؟ این عکس ها خلاف شرع است، گذاشتنش خلاف شرع است، حتماً انسان باید عکس امام را بگذارد آنجا و بگوید این امام حسین است بچه انسان نگاه بکند بگوید این امام حسین است. کجا امام حسین و پیغمبر این هستند کجا امام سجاد این است؟ اینها همه تخیلات است.

در زمان مرحوم آقا رضوان الله علیه یک شب زنگ در منزل به صدا درآمد - ظاهراً شب بیست و نهم صفر بود یا شب بعد از شهادت امام رضا علیه السلام - همین که در زدند من با مرحوم آقا در حیاط بودم، بدون

اطلاع قبلی، مرحوم آقا فرمودند این افراد را ببر بالا و پذیرایی کن و به آنها محبت کن و صحبت کن ولی من با آنها ملاقات نمی‌کنم. ما رفتیم دیدیم دو خانم هستند و دو تا مرد هستند و آمدند می‌خواهند آقا را ببینند. گفتم بفرمایید بالا، رفتم و نشستم و با آنها گرم گرفتم و صحبت کردم. گفتم شما قبلاً تماس گرفته بودید که بیایید اینجا؟ گفتند نه! تماس نگرفته بودیم. گفتم مقصودتان چیست؟ یکی از آن افراد گفت من عکس امام زمان علیه السلام را کشیدم می‌خواهم این را به آقا نشان بدهم. گفتم کسی شما را اینجا فرستاده است؟ یک مرتبه ساکت شدند، گفتم فلان کس فرستاده؟ گفتند بله. گفتم عکس را بدهید. عکس را گرفتم و آوردم به آقا نشان دادم گفتم اشخاصی هستند با این خصوصیات - ظاهراً تحصیلاتشان هم در این دانشکده هنرهای زیبا بود - اینها عکس امام زمان را کشیده‌اند و می‌خواهند ببینند واقعیت دارد یا نه؟ فرمودند ببینم، تا باز کردند فرمودند برو بده به آنها، مؤدبانه و خلیق و بگو او این طور نیست که هر کسی بتواند ادراک کند، شاید اینها تخیلات و توهمات باشد، مخصوصاً افرادی که در این رشته‌ها کار می‌کنند طبعاً بیشتر در چنین زمینه‌هایی آمادگی دارند، و ممکن است زمینه‌ایی برای این گونه تخیلات وجود داشته باشد. آدمم و مقداری صحبت شد گفتم نه این عکس نیست و شما هم به دنبال این مطلب نباشید. مهم این است که انسان به دنبال راه آن حضرت باشد. گفتم اگر حضرت الان بیایند و در کنار شما بنشینند و صحبت کنند شما چه درخواستی از ایشان می‌کنید؟ چه می‌گوییم؟ حرفی را که حضرت می‌زنند این است که شما که ادعای تشیع ما را می‌کنی همان طوری باش که مورد رضای ماست، این حرف را نمی‌زنند؟ خب بسم الله، همین الان همان طوری باش که مورد رضای ما هست، چرا حتماً باید مرا ببینی؟ چرا تا من نباشم حرف مرا نباید بشنوی؟ چرا حتماً باید حرف را از دهان خود من بشنوی تا پذیری؟ بله یک وقت یک حرف مشکوک است انسان به مقتضای قاعده باید عمل کند. ولی اینکه حتماً باید ببیند و حتماً باید بنشیند، این کار، کار عوام است. این کار، کار آن شخصی که می‌خواهد روح خود و سرّ خود را متصل به روح و سرّ و ضمیر امام زمان خودش قرار بدهد نیست. او در یک آن، امام را از خود جدا نمی‌بیند - من واقعاً رفقا الان که دارم این حرف را به شما می‌زنم از خودم شرمندهم بی‌رودربایستی، صادقانه می‌گویم - این حرف را می‌دانم درست است و روز قیامت هم پایش می‌ایستم ولی خودم عامل به آن نیستم، ما باید روش خودمان را آن طوری که منطق عرفان و توحید الهی به ما یاد می‌دهد قرار دهیم.

مگر امام در همین روایات نیامده؟ این حرف، حرف درویش‌هاست؟ یعنی ائمه همه صوفی هستند؟ این که حرف روایات است! اینکه امام علیه السلام می‌فرماید: هیچ چیزی نیست الا اینکه ما از آن اطلاع داریم، این حرف درویش‌ها و صوفی‌هاست یا نه؟ آنکه امام علیه السلام می‌فرماید نَزَّلْنَا عَنِ الرَّبُّوبِيَّةِ وَقُولُوا فِينَا مَا شِئْتُمْ¹، ما را خدا ننماید و هر چه می‌خواهید اسم ما را بگذارید، فقط خدا نگوئید، ما به هر کجا برسیم و در هر کجا باشیم عبدیم و او معبود، و همین ما را بس، در هر مرتبه‌ای باشیم ما مخلوقیم و او خالق، در هر منزله‌ای

باشیم ما متأثریم و او مؤثر، ما مسببیم و او سبب، ما مخلوقیم و او اله، این مسئله است. و بعد هر چه می خواهید درباره ما بگویید و خودشان هم مگر ثابت نکردند؟ مگر اصحاب ائمه خدمت امام علیه السلام می رسیدند امام علیه السلام مگر از ما فی الضمیرشان خبر نمی داد؟ این مطالب آن قدر ریخته که دیگر انسان نمی داند از کجا شروع کند و کدام را بگوید؟ مگر از قبل و بعد و آینده و همه چیز نمی گفتند؟ مگر امیرالمؤمنین و امام سجاد و امام باقر نمی گفتند، شخص آمده درب منزل موسی بن جعفر علیه السلام یک نیت سوئی کرده، هنوز وارد نشده حضرت می فرماید: **لَا أُمُّ لَكَ**¹ مادر تو را نزاید این چه نیتی بود که کردی؟ این معلوم است که امام است! اینکه دیگر شکی در آن ندارد انسان، گرچه بگذریم از اینکه یک عده مدعیان علم و از همه جهال جاهل تر، سنی ها آمده اند و علم ائمه را اعتراف کرده اند آن وقت در میان ما عده ای در آمده اند که علم امام را انکار می کنند، این دیگر خیلی واقعاً جای مزاح و تفنن و فکاهی دارد.

شما کتاب ابن جوزی را مطالعه کنید، *ینابیع المودة*² سلیمان قندوزی را ببینید در آن راجع به علوم و مطالب غیبی که از ائمه رسیده است به چه مرتبه ای است، روایاتی که از پیغمبر راجع به علوم ائمه نقل شده، اعترافات که سیوطی کرده راجع به علوم ائمه، مطالبی را که شافعی آمده گفته، یکی از ائمه اربعه اهل تسنن راجع به امیرالمؤمنین علیه السلام، اشعاری که گفته، این ابن ابی الحدید مطالبی را که راجع به امیرالمؤمنین علیه السلام گفته، اینها همه اعترافات علمای اهل تسنن است، آن وقت در میان ما کسانی می گویند نه! چه کسی گفته است؟ امام که علم غیب نداشته است. ... **وَلَوْ كُنْتُ أَعْلَمُ الْغَيْبِ لَأَسْتَكْنَرْتُ مِنَ الْخَيْرِ ...** ﴿الأعراف، 188﴾ اگر من علم غیب داشتم زندگیم زندگی خوبی بود. یعنی این قدر انسان باید نفهم باشد که اصلاً معنای آیه را نمی داند راجع به چیست؟ آن **لَأَسْتَكْنَرْتُ مِنَ الْخَيْرِ** در مقام بشریت است؛ یعنی پیغمبر می گوید اگر من یک بشر بودم این علم غیب من باعث تجمع و ازدیاد و بهتر شدن زندگیم بود. اما آن آیه دیگر که می فرماید **عَالِمِ الْغَيْبِ فَلَا يُظْهِرُ عَلَى غَيْبِهِ أَحَدًا * إِلَّا مَنِ ارْتَضَى مِنْ رَسُولٍ ...** ﴿الجن، 26 و 27﴾ را فراموش کرده است.

این موقعیت امام علیه السلام است. در مکتب توحید و عرفان این را به ما یاد می دهند که امام علیه السلام از خود شخص شما به شما و به افکار شما نزدیک تر است، این برای مکتب توحید است. امام علیه السلام در کنار و جنب شما و مواظب شما است. آن قدر که من از مرحوم پدرم راجع به این مسئله مطلب

1. *الخرائج و الجرائع*، ج 1، ص 272: رُوِيَ عَنْ أَبِي الصَّلَاحِ الْكِنَانِي: قَالَ ضُرْتُ يَوْمًا إِلَى بَابِ أَبِي جَعْفَرٍ الْبَاقِرِ عَلَيْهِ السَّلَامُ فَفَرَعَتِ الْبَابَ فَخَرَجَتْ إِلَيَّ وَصِيفَتْ نَاهِدٌ فَضَرَبْتُ بِيَدِي إِلَى رَأْسِ ثَدْيِهَا وَقُلْتُ لَهَا قُولِي لِمَوْلَاكَ إِنِّي بِالْبَابِ فَصَاحَ مِنْ آخِرِ الدَّارِ أُدْخِلْ لَأُمُّ لَكَ، فَدَخَلْتُ وَقُلْتُ يَا مَوْلَايَ وَاللَّهِ مَا فَصَدْتُ رِبِيَّةً وَلَا إِرْدْتُ إِلَّا زِيَادَةً فِي يَقِينِي، فَقَالَ: صَدَقْتَ لَئِنْ ظَنَنْتُمْ أَنَّ هَذِهِ الْجُدْرَانَ تَحْجُبُ أَبْصَارَنَا كَمَا تَحْجُبُ أَبْصَارَكُمْ إِذَنْ لَا فَرْقَ بَيْنَنَا وَبَيْنَكُمْ فَلْيَاكُ أَنْ تُعَاوِدَ لِمِثْلِهَا.

2. *ينابيع المودة لدوى القربى* (چشمه سار دوستی و محبت به ذوی القربى) کتابی درباره زندگانی اهل بیت پیامبر اسلام (ص)، فضایل آنان و ارزش مودت ایشان به خصوص حضرت علی (ع)، نوشته سلیمان بن ابراهیم قندوزی حنفی (متوفای ۱۲۹۴ق) از عالمان اهل سنت حنفی مذهب در قرن سیزدهم هجری.

دارم قابل شمارش نیست، چه برسد حالا امام زمان علیه السلام. نشستیم با ایشان یک مرتبه می بینم یک مطلبی گفتند و خبری می دهند.

در یک ملاقاتی که ما با حضرت آیه الله خامنه‌ای در مشهد بعد از فوت مرحوم آقا داشتیم که ایشان می‌خواستند دیدنی از ما باشد، ما رفتیم خدمت ایشان، خیلی متأثر بودند از این قضیه‌ای که اتفاق افتاده، اتفاقاً ایشان به ما فرمودند: همان‌طوری که والد شما راجع به استادشان کتابی نوشتند بر شما هم لازم است که راجع به ایشان کتابی مثل روح مجرد بنویسید. البته هنوز ما موفق نشدیم ان شاء الله امیدواریم که در طی همین نوشته‌جاتی که در *اسرار ملکوت* هست گوشه‌ای از آنچه را که دیدیم و شنیدیم و تجربه کردیم و بر اساس محدودیت ذهنی و نقصان فکر و سعه خودمان بتوانیم تا حدودی این مطالب را برای دوستداران مکتب اهل بیت و سوختگان حریم ولایت، برای آنها مسئله را بیان کنیم. ایشان این مسئله را فرمودند، گفتند من قطع دارم والد شما راجع به مسائل غیبی اطلاع داشتند، چون در ملاقات‌هایی که من با ایشان داشتم، ایشان گاهی اوقات مطالبی را می‌گفتند که غیر از من و خدای من کسی از آن مسائل خبر نداشت. این حرف، حرف یک آدم عالمی است یک آدم درس خوانده این حرف را می‌زند آدم جاهلی که نیست.

حالا ما راجع به امام علیه السلام این قدر قائل نیستیم؟ ما راجع به امام علیه السلام معتقد نیستیم؟ کی می‌داند؟ علم غیب را چه کسی می‌داند؟! علم غیب را فقط خدا می‌داند! چه نتیجه‌ای می‌گیریم و چه فایده‌ای دارد؟ گیرم که آمدیم و این چرت‌وپرت‌ها را هم گفتیم، خودمان را خراب کردیم، دست از عناد و غرض برداریم. امام چیز دیگری است و در یک افق دیگری است. امام رضا علیه السلام می‌فرماید: اوهام عقول شما یعنی عقول شما همه وهم است عقل نیست، کی می‌تواند به مقام امامت و ولایت برسد؟ دست بردارید از این صحبت‌ها.

پس باید به آنچه را که انسان می‌رسد اطمینان داشته باشد، عمل باید بکند. این مقام، مقام اخلاص است. همان‌طوری که امیرالمؤمنین علیه السلام می‌فرماید: در عملی را که انجام می‌دهد، غیر خدا در آن عمل نباید شریک باشد، غیر خدا در آن عمل نباید دخیل باشد. در تمام اعمال، انسان قبل از انجام دادن، در حین انجام دادن. حضرت فرمودند: *وَلَمْ يَشْغَلْ قَلْبُهُ بِمَا تَرَى عَيْنَاهُ* آنچه را که چشمش می‌بیند دلش را مشغول نکند، آنچه را که گوشش می‌شنود یاد خدا را فراموش نکند، آن هدفی را که در مقابل چشمش قرار داده است آن نشانه به این طرف و آن طرف نگذارد برود، یک هدف را در ذهن داشته باشد و بیاید و در همان هدف بنشیند. اینهایی که هواپیما را حرکت می‌دهند اینها چکار می‌کنند؟ هدف رسیدن در فلان جاده و باند است، بیاید، آنجا بنشیند در فلان شهر، اول آن باند را در نظر نمی‌گیرد، اول نقطه‌اش را از نقطه نظر جغرافیایی با فلان کشور تنظیم می‌کند. خط مسیر را طبق آنچه که برایش تعیین شده حرکت می‌دهد و راه می‌رود تا می‌رسد به آن کشور، وقتی به آن کشور رسید آن شهر را تعیین می‌کند درجه را می‌گذارد روی طول و عرض جغرافیایی آن شهر، قبل از اینکه به آنجا برسد، سی کیلومتر قبل از اینکه برسد، آن نقطه‌ای را که باید بنشیند درجه را روی

آن تنظیم می‌کند، یک درجه این طرف و آن طرف نمی‌گذارد برود، وقتی که نزدیک هشت کیلومتری رسید تازه باند را تعیین می‌کند و درجه را می‌آورد روی باند، وقتی که آمد در مقابل قرار گرفت آن وقت معلوم است که باید روی آن باند بنشیند، حتی اگر دو باند در کنار هم باشد روی چپی نمی‌تواند بنشیند چون باند راست و باند چپ دو فرکانس مختلف دارد. - اینجا کسانی هستند و لابد اطلاع دارند اگر اشتباه می‌کنم بفرمایید درست است! - می‌آید درجه را می‌گذارد، دقیق می‌آید، حتی اگر پرده را هم بیندازند و بیرون را هم نبیند از همان درجه می‌آید و می‌نشیند، این می‌شود شیعه امیرالمؤمنین. از یک کشور در آن طرف نیمکره زمین می‌آید در آنجا دقیق می‌نشیند، این شیعه است، امیرالمؤمنین می‌گوید آن شاقولی که برایت در نظر گرفتم، خدا را در ذهنت هست، آنچه را که خدا در ذهنت است تا خواست درجه این طرف و آن طرف برود بیاور و درستش کن. تا خواست مقداری باد بیاید تکان می‌دهد برگردان، حرکت را درست کن که دقیق بیایی و آنجا بنشینی.

مرحوم قاضی یک وقتی در مسجد کوفه رفته بودند به همت خودشان و وسائلی که از تبریز آمده بودند یک مبلغی در اختیار ایشان قرار دادند دستشویی و وسائل راحتی و حمام ساخته بودند برای زواری که می‌آمدند در مسجد کوفه بیتوته می‌کردند. وقتی که تمام شد روز آخر آمدند دیدند برداشتند کاشی گذاشتند در آن بالا که این بنا به همت و اهتمام حضرت آیه الله حاج سید علی قاضی به اتمام رسید در سینه فلان. این مرد، مرد الهی است اینکه دنبال هوی نیست، اینکه دنبال اسم نیست، این فرار می‌کند نه اینکه بدش می‌آید. آن چنان غضب و آن چنان عصبانیت بر ایشان غلبه کرد که کلنگ، تیشه را برداشتند و کوبیدند زدند و کاشی‌ها را خرد کردند، نگفتند بکنید، به اینجا نکشید. چنان کوبیدند زدند و از نردبان بالا رفتند و یک یک تمام این کاشی‌ها را خرد کردند و ریختند زمین، وقتی ریختند زمین، به، شروع کردند خندیدن و شعف، اینها تظاهر نبوده! حالش این طور بوده یعنی وقتی که ریخت زمین کیف کرد، به به حالا یک چیزی شد و حالا کیف دارد، اسمم را گذاشتید آن بالا؟! نام من را گذاشتید آن بالا؟! این یک مکتب. مکتب دیگر تا اسم آن بالا نگذارید من نمی‌دهم! میان ماه من تا ماه گردون تفاوت از زمین تا آسمان که هیچی بلکه تا عرش اعلی است! این را می‌گویند اخلاص عمل.

اگر می‌خواهی وقتت به بطالت نگذرد اگر می‌خواهی کارهایت این طور نباشد. حالا مرحوم قاضی که این کار را انجام داده آیا واقعاً اگر این اسم بود ناراحت می‌شد؟ نه اصلاً ناراحت هم نمی‌شد، طوریش نمی‌شد. ولی می‌خواهد اصلاً در مقابل او اسمی از خودش نباشد. تا این حد می‌خواهد مراعات کند. - الان رفقا می‌خواهیم کم کم برسیم به آن مرتبه آخر - می‌خواهد اصلاً در مقابل او اسمی نباشد، نه اینکه اگر اسمی بود ناراحت شود، برایش تفاوتی نداشت. حالا اگر فردا می‌آمدند و می‌گفتند این کاشی‌هایی که شما دیروز دیدید یک نفر آمده آنها را کنده، می‌گفتند خدا خیرش بدهد. ولی این عصبانیت ایشان برای این است که چرا در قبال «او» باید اسمی باشد، اصلاً من که هستم که باید اسمم آنجا باشد. ناراحت بشوم یا نشوم! اصلاً من که هستم؟ من اصلاً چه رقمی هستم که باید اسم مرا بالای در مسجد کوفه بگذارید؟ جایی که امیرالمؤمنین علیه السلام

است! دست شما درد نکند. جایی که محراب امیرالمؤمنین است، مجسمه خلوص و مظهر نازله اسماء و صفات الهی در اینجا بوده است، حالا می‌خواهید اسم ما را اینجا بگذارید! اینجا نکته‌هایی است که این گروه به ما یاد داده‌اند اینجا را ما جای دیگر پیدا نمی‌کنیم، امثال مرحوم قاضی رضوان الله علیه و مرحوم آخوند همدانی و مرحوم انصاری و مرحوم حداد و مرحوم آقا و امثال مرحوم علامه طباطبایی رضوان الله علیهم، ما این مطالب را در این افراد می‌یابیم، این نحوه عمل را در این افراد پیدا می‌کنیم.

ممکن است بعضی‌ها بر حسب ظاهر بگویند نه آقا، اسم نباشد ولی در باطن، اگر آمدند فردا یک اسم دیگری را گذاشتند هم تغییر نمی‌کنی؟ شما اینجا را ساختی، بیایند و بگویند این حسینی و این مسجد به اهتمام و سعی و بذل توجه فلان شخص و فلان تاجر و خدمتگزار انجام شده است. آن موقع هم فرقی نمی‌کنی؟ اگر فرقی نکردی که جای امیدواری هست، البته همیشه هست، ما نمی‌خواهیم ناامید کرده باشیم، خدا رحمتش رحمت واسعه است و این هم مهم نیست که الان ببینیم این مطالبی که به گوش ما می‌رسد، ما اهل این حرف‌ها نیستیم، راه زیاد است، «با کریمان کارها دشوار نیست»¹ راهی است که خدا باز کرده است، مرحوم آقا می‌فرمودند ما سفره را باز کردیم چرا نمی‌آیید بنشینید؟ سفره باز شده است.

این عملی را که انسان انجام می‌دهد این عمل باید ببیند که چند درصدش خالص است؟ مقدارش چقدر است؟ در خودش غور کند تفحص کند. انجام می‌دهیم عمل را، عمل به نظمان عمل خیر است. تألیف می‌کنیم کتاب می‌نویسیم، به به راجع به این مسئله کتاب نوشتیم مشکلی از مشکلات را حل کردیم، معضلی از معضلات را گشودیم، تابه‌حال این مطلب گفته نشده تابه‌حال این مطلب نوشته نشده، دلمان شاد و خرسند از اینکه این مسئله توسط ما انجام گرفته، گیر اینجاست، خیال می‌کنیم، فلان کار را انجام می‌دهیم، فلان قدم خیر را بر می‌داریم.

یک دفعه مرحوم آقا به یک نفر گفته بودند که شما باید عمامه بگذارید. من از ایشان سؤال کردم این مطلبی را که شما به ایشان گفتید به عنوان یک دستور است؟ ایشان فرمودند من این مطالب را نمی‌فهمم، ایشان باید عمامه بگذارند، راهش همین است. گفتم متوجه شدم. در صحبت‌هایی که با آن فرد می‌شد گفتم آقا جان این را که برای شما گفتند. می‌گفت نه مسئله این‌طور است، ما مطلب را بهتر می‌فهمیم، اجتماع الان این اقتضا را می‌کند بدون عمامه بیشتر می‌شود کار کرد غیر معمم بهتر می‌تواند چه کند. غیر معمم الان در اجتماع حرفش را بهتر می‌پذیرند، نسبت به معممین مسائل و حساسیت‌هایی هست سوءظن‌هایی بوجود آمده. چند ساعت، در نهایت گفتم آقا جان! شما می‌خواهی برای که کار کنی؟ می‌خواهی برای خودت کار کنی یا برای خدا؟ - اینجا دیگر مفری نیست - آیا این مقدار قبول داری مطلبی را که آقا گفته روز قیامت می‌تواند از عهده سؤال و جوابش بر بیاید یا نه؟ اگر نمی‌تواند پس برو دنبال کارت. چون ایشان یک آدمی است که نمی‌تواند دنبال

1. مثنوی معنوی، دفتر اول: تو مگو ما را بدان شه بار نیست با کریمان کارها دشوار نیست

حرف‌هایش را آن طرف بگیرد. نمی‌تواند مسئولیت حرف‌هایی که در این دنیا می‌زند بپذیرد و در آن طرف جواب بدهد و چنین آدمی را برای چه برویم دنبالش؟ مگر بیکاریم؟! مگر احمقیم؟! خب برویم دنبال کار خودمان، این را که نمی‌توانی قبول کنی، گفت نه، گفتم ایشان فردی است که اگر حرفی بزند می‌تواند در قبال خدا بایستند و مسئولیتش را به عهده بگیرد. اگر ایشان این حرف را زده پس مسئولیتش را می‌تواند به عهده بگیرد، شما دیگر چه جوابی دارید؟ گفتش که فلانی نفسم نمی‌گذارد. گفتم خدا خفیات کند هشت ساعت است سر مرا بردی، از اول می‌گفتی، من که می‌دانم از اول قضیه چیست؟ برای چه؟ تا الان هم همین است و هزار سال هم بگذرد تا این عمامه نگذارد فایده ندارد، این است قضیه.

حالا کار می‌کنیم کتاب می‌نویسیم و دین را تبلیغ می‌کنیم، همه درست، نمی‌خواهم بگویم اینها باطل است، ولی تمام اینها در این حد ما را نگه می‌دارد نه بیشتر، بالاتر نمی‌آورد در همین حد ما را نگه می‌دارد این طرف می‌رویم، این گوشه و آن گوشه، دور می‌زنیم، کنار این ستون می‌نشینیم و می‌ایستیم ها!، دیگر طبقه دوم و سوم و چهارم نمی‌رویم و در همین جا می‌مانیم، این مسئله مسئله اخلاص است.

گاهی اوقات نفس می‌آید و مطلب را برای انسان جلوه می‌دهد، نه گاهی اوقات! همه اوقات، همه ما گرفتاریم از خود بنده گوینده تا رفقای عزیز که قطعاً از ما جلوتر هستند ولی همه باید سعی کنیم، عرض کردم با کریمان کارها دشوار نیست. با توکل بر خدا و عنایت امام علیه السلام که از پدر و مادر به ما نزدیک‌تر و محب‌تر و دلسوزتر ما را رها نمی‌کند ان شاء الله. ولی یک قدم می‌خواهد. این جور اگر انسان بنشیند و نفس خود را به محاسبه بکشانند فکر کند و حساب برسد، در کارهایی که انجام می‌دهد اگر این‌طور باشد امام علیه السلام کمکش می‌کند، امام زمان برای چه زنده است؟ امام زمان برای همین زنده است که یک دلسوخته‌ای بگوید یا صاحب الزمان می‌خواهم این کار را انجام بدهم حضرت می‌فرماید: لبیک! می‌کشاند! آن حالی که برای ما پیدا می‌شود کشش امام است، از آنجاست، بدون آنجا سر سوزنی امکان حرکت نیست، سر سوزنی هر کس رفته بیاید پیش من، سر سوزن امکان حرکت نیست، همین، همین که می‌خواهیم قدم برداریم آن شوقی که احساس می‌کنیم از آنجا می‌آید. کشش از آنجا می‌آید. از این مرتبه آمدیم به کجا می‌خواهیم برسیم؟ به مرتبه ای که در آنجا اصلاً دیگر خود نباشد، این مرتبه دیگر مرتبه عالی است.

از امام صادق علیه السلام راجع به این آیه سؤال می‌کنند، آیه راجع به حضرت ابراهیم علیه السلام است **مَا كَانَ إِبْرَاهِيمَ يَهُودِيًّا وَلَا نَصْرَانِيًّا وَلَكِنْ كَانَ حَنِيفًا مُسْلِمًا وَمَا كَانَ مِنَ الْمُشْرِكِينَ** **﴿آل عمران، 67﴾** این معنای حنیف و مسلم چیست؟ حضرت می‌فرمایند: **أَيُّ خَالِصًا مَخْلَصًا لَا يَكُونُ فِي قَلْبِهِ إِلَّا اللَّهُ**¹ کسی که به مقام خلوص رسیده و به درجه اخلاص رسیده؛ یعنی از مقام عمل رد شده است و دیگر در آنجا خود را در قبال خدا نمی‌بیند. بنده وقتی که می‌خواهد اطاعت مولا را بکند برای چه اطاعت مولا را می‌کند؟ برای اینکه می‌خواهد کاری را انجام

1. عین این عبارت در مجامع روایی پیدا نشد. در **وسائل الشیعه**، ج 1، ص 60 آمده: **خَالِصًا مَخْلَصًا لَا يَشُوبُهُ شَيْءٌ**.

بدهد - حالا صرف نظر از آنهایی که بنده فراری و عبد آبق و از مسئولیت و تحت اطاعت مولا فرار می کنند به آنها مطلبی نیست - نه! کسی که می خواهد عملی را انجام بدهد برای رضای محبوب خود، برای چه؟ برای اینکه محبوب او خوشش بیاید، فقط هم قصدش محبوب است دیگر، این بالاترین است و همه آرزوی ما این است. شما کاری برای رفیقان انجام می دهید که رفیقان خوشش بیاید. از شما اظهار رضایت کند کاری انجام می دهید برای پدرتان که از شما اظهار رضایت کند، همین، برای دنیا هم انجام نمی دهید فقط برای رضایت مادران - احترام به والدین از اوجب واجبات است، مرحوم آقا می فرمودند: آن کسی که به والدینش احترام نگذارد راه صعود به پروردگار برای او بسته است، امکان ندارد کسی این راه را با نارضایتی والدین بخواهد طی کند. خیلی مسئله، مسئله مهمی است چه والدین مسلم و مسلمه باشند و چه نباشند، چه شیعه باشند چه نباشند چه مسلمان باشند یا مسیحی باشند یا زرتشتی باشند یا بی دین باشند، تمام اینها همه به کنار، احترام به والدین واجب است - برای خدا انجام می دهد. انسان عملی را انجام می دهد برای خدا که رضایت خدا را جلب کند احساس کند این کار، کاری است که برای خدا بوده خودش را در کفه ترازو بگذارد و در معیار و سنجش خود را بیازماید. نگاه کند ببیند عملش برای خدا بوده و احساس رضایت کند. اما از اینجا که بخواهیم حرکت کنیم به یک جایی می رسیم که آن مقام، مقام اخلاص است و در آنجا دیگر عبد و خدایی وجود ندارد، دیگر کاری که بنده می کند دیگر این نیست که خدا راضی باشد دیگر اصلا خود را نمی بیند و خود را اصلا احساس نمی کند. البته این مرتبه داردها، حالا باید با عنایت خدا، خدا باید دستگیری کند. دیگر در آنجا مقام، مقام اخلاص است، انسان احساس می کند آلتی و وسیله ای بیش نیست، همین و تمام شد. اینکه کاری کند که خدا رضایتش به دست بیاید، امام رضایتش به دست بیاید، این هم کنار می رود. آنجا فقط خدا می ماند و بس، آنجا فقط ولایت است و بس، نه اینکه این بخواهد برای ولایت کار کند برای امام کار کند و قصدش هم اخلاص است در این حرفی نیست. حتی اگر برای امام کار کرد و به نام دیگری درآمد آن اشکالی ندارد

خدا رحمت کند مرحوم چمران را، مرحوم آقا یک وقتی راجع به ایشان می گفتند ایشان شخصی است که اگر یک کاری را انجام بدهد به اسم دیگری طوریش نمی شود. من یک چنین تعبیری از ایشان شنیدم و یک انسانی است که می خواهد مخفیانه کاری را انجام دهد - خدا رحمت کند خیلی ما از این افراد کم داریم - این خیلی مقام خوبی است که انسان کاری را که می خواهد انجام دهد قصدش قصد اخلاص است و برای خداست ولو به اسم دیگری. ولی نه! مقام اولیاء این است که انسان اصلا خود را نمی بیند تا برای کسی بخواهد کاری کند یا نکند، این همان است که لا یكون فی قلبی الا الله یعنی خود می رود کنار و خدا می آید این را می گیرد. این شخص می شود ولا یدع ایامه باطلا این شخص دیگر روزگارش را به بطالت نمی گذراند این است، که انسان برسد به یک حد و مرحله ای و وضعیتی که دیگر اصلا خود را نبیند، دیگر احساسی نکند دیگر اختیاری نبیند.

مرحوم آقای حداد رضوان الله علیه می فرمودند - من خودم در آن جلسه بودم که ایشان صحبت

می کردند - من حالی دارم که می بینم همین بچه شیرخواره دو ماهه این به همین مقدار اختیار دارد که اراده می کند مادرش را بگیرد و از مادر استرزاق کند، این حال و اختیار را حتی من در خودم نمی بینم. یک چنین شخصی که این اراده و اختیار را در خود نمی بیند آن وقت می خواهد کار را برای که انجام بدهد؟ برای خدا؟ این کسی نیست و شخصی نیست. نباید بگوییم حالا به اینجا کی می رسیم؟ نه، اول ما شروع کنیم از مقام اخلاص تا ان شاء الله توفیق الهی نصیب بشود تا به اینجا برسیم، حد را باید لحاظ کنیم و نباید ناامید باشیم.

یک وقتی در مشهد زمان مرحوم آقا رضوان الله علیه، عصر جمعه ای بود، بعد از دعا ایشان مفاتیح را به من دادند و گفتند راجع به بعضی این فقرات توضیح دهید. ما شروع کردیم به صحبت کردن، ظاهراً فقرات بعضی راجع به اخلاص و خلوص و اینها بود. من در آنجا یک مثالی زدم، گفتم: یک وقت یک شخصی می آید مشهد برای زیارت، می رود و حضرت را زیارت می کند، مراتبی دارد حضرت با بزرگواری خود انسان را می پذیرند و قبول می کنند، انسان ثوابی می برد و خود را در تحت ولایت امام علیه السلام داخل می کند. این هم رفقا بدانیم وقتی می رویم زیارت امام علیه السلام، خیلی ها سؤال کردند که به چه نیتی برویم و از امام چه بخواهیم؟ گفتم زیارت امام که نیت نمی خواهد می رویم زیارت و تمام شد، دیگر برویم که از امام چیزی بگیریم، این داد و ستد است و سالک این کار را انجام نمی دهد. سالک می رود زیارت امام علیه السلام همین، یابن رسول الله! آمدم شما را زیارت کنم همین، تمام شد، خود حضرت دیگر می داند که قضیه و مسئله چیست؟ می رویم زیارت سیدالشهداء همین، می رویم زیارت و برگردیم، می رویم زیارت امیرالمؤمنین، همین، آمدم زیارت، این مقام خیلی بالاتر است که انسان بگوید حالا که من می خواهم بیایم زیارت پس بنابراین بالاخره راهی آمدم و مسافتی آمدم و چه عرض کنم بقیه را نگویم که پولی خرج کردیم و اینها دیگر شرم آور است! چیزها! چیزی در قبالش بدهد، نه! آمدم برای زیارت پیغمبر و ائمه بقیع و همین، تمام. خب می آید زیارت امام رضا می کند و برمی گردد می خواهد برود بر وسیله سوار شود می بیند دو ساعت تأخیر دارد می گوید حالا چه کار کنیم؟ حالا که تأخیر دارد برویم زیارت کنیم، دوباره یک زیارت برویم. اگر تأخیر نداشت تو می رفتی، حالا می بینی چه کار کنی، می آیی زیارت، این درست نیست. وقتی که من این حرف را زدم یک دفعه حضرت آقا مچ ما را گرفتند، این کلام ایراد دارد. گفتند نه آقا جان! چه می گویی؟ نه، درست است. اینکه الان دیده دو ساعت تأخیر دارد می توانست جاهای دیگر و اماکن دیگر برود، اینکه آمده زیارت امام رضا علیه السلام را اختیار کرده آیا ارج ندارد؟ بله این هست که به میزان درکش که اگر در هر حالی - یک وقتی می گوییم در هر حالی می آمد یک وقت می گوییم نه حالا که دیر شده است برویم زیارت نه اینکه این مورد قبول نیست. حضرت این مقدار را قبول می کند شما یک دفعه شمشیر را نکش و بگو اصلاً قبول نیست. پنجاه درصد قبول است، سی درصد قبول است ولی به همان مقدار مورد پذیرش است. خب می توانست به اماکن دیگر برود.

این مسیر است؛ یعنی خدا راه را باز کرده برای ما که هرچه می توانیم هرچه بهتر می توانیم. در ارتباطمان و در زندگی شخصیمان و در عبادت با خدایمان در کارهایی که انجام می دهیم در مسائل روزمره ای که با او

ارتباط داریم در اینجا آن جهت خدا را جایگزین کنیم بر خواست خود، تا اینکه به یک مرتبه‌ای خداوند توفیق دهد که دیگر خواستی وجود نداشته باشد. به اینجا که رسید آن وقت کلام امام صادق علیه السلام شامل حال خواهد شد که **ولا يدع ايامه باطلا** حالا دیگر ایامش را به بطالت نمی‌گذراند یعنی بطلان در هر مرتبه‌ای ولو ذره مثقالی دیگر بطلان در کار او معنا ندارد. **ذَلِكَ بِأَنَّ اللَّهَ هُوَ الْحَقُّ... ﴿الحج، 6﴾** خدا می‌آید به جای او می‌نشیند، در مقام اخلاص که بود هنوز خدا نیامده بود، باز کار و عمل را برای خدا انجام می‌داد. باز می‌خواست رضایت خدا را جلب کند، باز می‌خواست کاری انجام بدهد که او را خوشنود کند. باز خود را در محدوده‌ای ولو کم می‌دید هنوز انانیتش باقی بود. گرچه این انانیت را وقف خدا کرده بود ولی باز باقی بود. اگر کارش به اسم دیگری بود ناراحت هم نمی‌شد نه! از این مرتبه هم گذشته است ولی از انانیتش هنوز باقی است کی خدا می‌آید؟ خدا که حق مطلق است و صددرصد حق است. هیچ چیز نمی‌تواند در ذات، آن وقتی است که خود خدا در آن مظهر حضور داشته باشد به تمام معنای کلمه، این می‌شود امام علیه السلام و اولیایی که به این رتبه در تحت ولایت امام علیه السلام به این مرتبه رسیده‌اند. اولیاء مراتب مختلفی دارند اما آن سالکی که توفیق الهی شامل حالش شده و به آن مرتبه‌ای رسیده است که تمام شوائب بطلان در او رخت بسته و وجود او حق مطلق شده است، آن شخص به آن مرتبه‌ای رسیده که مظهر تام اسماء و صفات الهیه او گشته است. این شخص دیگر ایامش به بطالت نیست این آخرین مرتبه.

بنده قصد داشتم که بیش از این راجع به این مرتبه توضیح دهم ولی خیال می‌کنم که دیگر تتمه مطلب و توضیح قضیه اگر خدا توفیق بدهد ان شاء الله در نوشتجات‌ها بیایند دوستان و اهل فن و خبرا راجع به این قضایا مطالب را توضیح دهند.

امیدواریم ان شاء الله از مجلس دیگر به فقره دیگر بپردازیم. خدای متعال لطف و عنایتش شامل حال ما بشود و ما را توفیق رسیدن به اعلا مرتبه عنایت کند و عنایت امام علیه السلام حضرت ولی عصر ارواحنا لتراب مقدمه الفداء بیش از پیش موجب سلب انانیت و داخل شدن در حریم ولایت و کنار گذاشتن خواست و اراده و رفض تمام حیثیات شئونات نفس ما بگردد ان شاء الله.

اللهم صل علی محمد و آل محمد